

מסורת הש"ס
 א. שבוטות י"ב, ב. שם (כל הענין). וראה ירושלמי שבוטות פ"ב ה"א. ג. משנה שבוטות י"ב, תוספתא שבוטות פ"א ח. תוי"כ ויקרא ה' ב. ירושלמי שבוטות פ"ב ה"א. ועיין ירושלמי שבוטות פ"א ה"ב. שם חריות פ"א ה"א.
 ד. (בשנינויים) תוספתא כריתות פ"ב י"ב. תוי"כ ויקרא ד, כג. ילק"ש תורה תעט.

גרסות
 אמר רבא הכא בכתי"מ ועוד: אמר רבה הכא ויש בכתי"מ: אמר רב הכא. שכן שהלך בראשון בכתי"מ: נזכר שהלך בראשון. והיה וטבל בכתי"מ ובש"מ: והיה ושנה וטבל. אמאי חייב בכתי"מ ובש"מ: ואמאי חייב. סלקא דעתך ברוב כתי"מ: קס"ד בש"מ: קא סלקא דעתך.

דברי ישמעאל נמי לא בעי ידיעה בתחלה יש בכתי"מ ככמקבילה: **דברי ישמעאל לא בעי ידיעה בתחילה.** ונעלם ממנו שתי פעמים: בכתי"מ וכן ברבינו גרשום: ונעלם ממנו ונעלם ממנו שני פעמים ובדפוסים החדשים הגיהו בכמסנה שבוטות י"ב: ונעלם ונעלם שתי פעמים. **חלב ונותר לפניו ואכל אחד מהן במשניות:** חלב ונותר לפניו אכל אחד מהן. ואינו יודע... ואינו יודע במשניות: ואין יודע... ואין יודע.

ר' שמעון היה פוטר בזו במקרה האחרון, משום שבשתי הפעמים שנכנס למקדש לא נשכחה ממנו ידיעה ודאית שהוא טמא, שהרי נטהר באמצע. ר' שמעון בן יהודה פוטר בכולן משום (משמו של) ר' שמעון. ושואלים: ואפילו בקמייתא [בראשונה] הוא פוטר, באמצע? והרי ודאי נטמא! אמר רבא: הכא במאי עסקינן [כאן במה אנו עוסקים]? כגון שהלך בשביל הראשון, ולא נטהר, ובשעת הילוכו בשני שכח שהלך בראשון, ונמצא שלמרות שבוודאי נטמא, מכל מקום כשנכנס למקדש נעלמה ממנו רק מקצת ידיעה של הטומאה, ובהא פליגי [ובזה הם חלוקים]. תנא קמא סבר [התנא הראשון] לדעת ר' שמעון סבור: מקצת ידיעה שהוא טמא — כידיעה דמיא [נחשבת]. שאם נשכחה ממנו ונכנס למקדש — חייב. ור' שמעון, כפי שאמר ר' שמעון בן יהודה בשמו, סבר [סבור]: מקצת ידיעה לאו [לא] כידיעה דמיא [נחשבת]. ופטור. ודנים במה שאמר מר [החכם] בברייתא: הלך בראשון ונכנס, והיה וטבל, והלך בשני ונכנס — חייב. ומקשים: אמאי [מדוע] חייב? הא לא הוי ליה [הרי בשתי הפעמים לא היתה לו] ידיעה שהוא טמא, שנעלמה ממנו כשנכנס! אמר ריש לקיש: הא מני [ברייתא זו שיטת מי היא]? שיטת רבי ישמעאל היא, דלא בעי [שאינו צריך] ידיעה שהוא טמא בתחלה כדי להתחייב קרבן על כניסה למקדש. בטומאה בשגגה, ודי שיוודע לו בסוף. ר' יוחנן אמר: אפילו תימא רבנן [תאמר שהוא כשיטת חכמים], המצריכים ידיעה בתחילה, כאן עשו חכמים דינו של ספק ידיעה כידיעה גמורה. סלקא דעתך [נעלה על דעתך, מניחים אנו] שכוונת ר' יוחנן לומר שכאן עשו ספק ידיעה כידיעה — והוא הדין לכל התורה כולה, ואם כן, קשיא [קשה] מדברי ר' יוחנן על דברי ר' יוחנן, שאמר לעיל לענין אכילת חלב כי ידיעת ספק אין שמה ידיעה, ואינה מחלקת לחטאות לדעת הכל. וכן קשיא [קשה] מדברי ריש לקיש על דברי ריש לקיש, שאמר לענין אכילת חלב, שלדעת רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות. ומוסיפים: בשלמא [בניח] מדברי ר' יוחנן על דברי ר' יוחנן לא קשיא [אינו קשה], שאפשר לדייק מדבריו כן: כאן עשו ספק ידיעה כידיעה, אבל בכל התורה כולה — לא, מאי טעמא [מה טעם] החילוק בדברים? הכא [כאן] לגבי טומאה כתיב [נאמר]: "ונעלם ממנו והוא טמא" (ויקרא ה, ב), לומר שכל שנעלם ממנו שהוא טמא, ואפילו ידיעה דאית בה נמי [שיש בה גם כן] ספק — חייב קרא [הכתוב]. אבל בכל התורה כולה כתיב [נאמר]: "או הודע אליו חטאתו" (שם ד, כח), ומשם יש ללמוד: אי אית ליה [אם יש לו] ידיעה ברורה מתחילה הוא דמחייב [שהוא מחייב], ולא במקרה אחר. אלא לריש לקיש קשיא [קשה]. אדמוקים לה [עד שהוא מעמיד אותה] את הברייתא הזו, כשיטת ר' ישמעאל, שאינו מצריך ידיעה בתחילה, לוקמה [שעמיד אותה] כשיטת רבי, כפי שאמר לעיל: כאן שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות! ומשיבים: הא קא משמע לן [דבר זה משמיע לנו] בדבריו, שר' ישמעאל נמי לא בעי [גם כן אינו צריך] ידיעה בתחלה. ומקשים: דבר זה אינו צריך לדייק, הא מתניתין [הרי משנה] מפורשת היא! דתנן [ששנינו במשנה], ר' ישמעאל אומר: מה שנאמר בענין טומאת מקדש וקדשיו "ונעלם ממנו" שתי פעמים (ראה שם ה, ב—ג), בא לחייב קרבן הן על העלם טומאה שלא ידע שהוא טמא, והן על העלם מקדש, כשלא ידע שנכנס למקדש. והרי למדו מכתוב זה שצריך שתהא לו ידיעה מתחילה, ומכאן שר' ישמעאל אינו סבור כן! ומשיבים: מכל מקום איצטריך [הוצרך] ריש לקיש לומר שכך סבור ר' ישמעאל, שכן סלקא דעתך אמינא [יעלה על דעתך לומר]: מקרא לית ליה [מן המקרא אין לו] לרי' ישמעאל מקור לכך, אבל מגמרא אית ליה [ממסורת יש לו]. על כן קא משמע לן [משמיע לנו] ריש לקיש שלדעתו אין צורך בידיעה מתחילה.

תוספות

אדמוקמת כרבי ישמעאל לוקמה כרבי — וצריך לומר על כרחך דלאו כרבי ממש, דאם כן בלא קשיא דריש לקיש אדריש לקיש מצי למפרך: לוקמה כרבי ומטעם ידיעת בית רבו. ומשום הכי חייב, דהוה ליה ידיעת בית רבו, ורבי סבר שמה ידיעה. אלא הכי פריך: אדמוקמת ליה כרבי ישמעאל, ומוקמת ליה בלא ידיעה כלל — לוקמה כרבי ובידיעת מקצת כמו ידיעת ספק, דסבר רבי שמה ידיעה. **הא** מתניתין היא דתנן כו' — והקשה הרב רבי שמואל מווארדוין: והיכי מוכח מהאי מתניתין דמייתך, דרבי ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה? לעולם אימא לך דבעי, אי משום דמפיק "ונעלם" ו"ונעלם" לדרשא אחריתי — הא חזינן רבי דסבר ידיעת בית רבו שמה ידיעה, ובעי ידיעת בית רבו, אף על גב דמפיק "ונעלם" ו"ונעלם" להעלם טומאה ולהעלם מקדש כמו הכא, ומכל מקום בעי ידיעת בית רבו ממשמעות "ונעלם" — מכלל שידע כבר! ויש לומר: בשלמא רבי אשכחנא בעלמא דבעי ידיעת בית רבו, אם

רבי שמעון פוטר בזו; רבי שמעון בן יהודה פוטר בכולן משום רבי שמעון. ואפילו בקמייתא? אמר רבא: הךא במאי עסקינן — כגון שהלך בראשון, ובשעת הילוכו בשני שכח שהלך בראשון; ובהא פליגי, תנא קמא סבר: מקצת ידיעה כידיעה דמיא, ורבי שמעון סבר: מקצת ידיעה לאו כידיעה דמיא. אמר מר: הלך בראשון ונכנס, והיה וטבל, והלך בשני ונכנס — חייב. אמאי חייב? הא לא הוי ליה ידיעה! אמר ריש לקיש: הא מני? רבי ישמעאל היא, דלא בעי ידיעה בתחלה. רבי יוחנן אמר: אפילו תימא רבנן, כאן עשו ספק ידיעה כידיעה. סלקא דעתך, כאן עשו — והוא הדין לכל התורה כולה; קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, קשיא דריש לקיש אדריש לקיש! בשלמא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן לא קשיא: כאן עשו, אבל בכל התורה כולה — לא, מאי טעמא? הךא גבי טומאה כתיב: "ונעלם ממנו והוא טמא", ידיעה דאית בה נמי ספק חייב קרא, אבל בכל התורה כולה כתיב: "או הודע אליו חטאתו", אי אית ליה ידיעה הוא דמחייב. אלא לריש לקיש קשיא, אדמוקים לה דרבי ישמעאל לוקמה כרבי! — הא קא משמע לן, דרבי ישמעאל נמי לא בעי ידיעה בתחלה. — הא מתניתין היא! דתנן, רבי ישמעאל אומר: "ונעלם ממנו" שתי פעמים — לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש! — איצטריך, סלקא דעתך אמינא: מקרא לית ליה, מגמרא אית ליה, קא משמע לן.

א משנה יחלב ונותר לפניו, ואכל אחד מהן ואינו יודע איזה מהן אכל; אשתו נדה ואחותו עמו בבית, שגג באחת מהן ואינו יודע באיזה מהן שגג; שבת ויום הכיפורים,

הרב רבי שמואל מווארדוין: והיכי מוכח מהאי מתניתין דמייתך, דרבי ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה? לעולם אימא לך דבעי, אי משום דמפיק "ונעלם" ו"ונעלם" לדרשא אחריתי — הא חזינן רבי דסבר ידיעת בית רבו שמה ידיעה, ובעי ידיעת בית רבו, אף על גב דמפיק "ונעלם" ו"ונעלם" להעלם טומאה ולהעלם מקדש כמו הכא, ומכל מקום בעי ידיעת בית רבו ממשמעות "ונעלם" — מכלל שידע כבר! ויש לומר: בשלמא רבי אשכחנא בעלמא דבעי ידיעת בית רבו, אם

היו חלב ונותר לפניו, ואכל אחד מהן ושגג באחת מהן ושגג, או שהיו שבת ויום הכיפורים סמוכים זה לזה,

הדבר להתברר, שבכל אלו ר' אליעזר מחייב חטא, מפני שבוודאי חטא, ור' יהושע פוטר, מאחר ואינו יודע במה חטא (פיה"מ לרמב"ם).

אורח ההלכה

כגון שהלך בראשון מי שהיו לפניו שני שבילים, אחד טמא ואחד טהור, הלך בראשון וחזר והלך בשני, ובעת שהלך בשני שכח שהלך בראשון, ונעלמה ממנו טומאה זו ונכנס למקדש או אכל קודש — חייב. ואף על פי שלא היתה לו בתחילה ידיעה גמורה לטומאה, אלא מקצת ידיעה, שהרי לא ידע שהלך בשני שבילים שבהילוך שניהם היא טמא בוודאי — אף על פי כן חייב חטאת, שמקצת ידיעה ככל ידיעה. כתנא קמא, וכפי שהסביר רבא. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות שגגות פ"א ה"ו).

עיונים ואפילו בקמייתא וכו' דיון זה אינו נוגע ישירות לסוגייתנו, ולא הובא אלא משום ההמשך, שבו נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש בענין ספק ידיעה, והביריהם סותרים לכאורה מה שהביאה הגמרא בשמם בעמוד הקודם.

ובהא פליגי וכו' כלומר, לדעת ר' שמעון בר' יהודה, הואיל וכשנכנס למקדש נעלמה ממנו רק מקצת ידיעה טומאה, שנעלם ממנו שהלך בשביל השני, ולא היתה בשביל שהלך בו טומאה ודאית — אינו חייב קרבן. ואילו לדעת התנא הראשון בשם ר' שמעון, הואיל וממה נפשך היתה שם טומאה ודאית, אומרים אנו מקצת ידיעה כידיעה. ואין זה דומה למקרה השני בברייתא, שהלך בשביל הראשון ונטהר והלך בשביל השני, שפטור, מפני ששם באמת אין דאיות שנטמא.

אדמוקים לה כו' ושמעאל לוקמה כרבי שהרי לשיטת ריש לקיש, רבי שנה במפורש שידיעת ספק נחשבת ידיעה, ואילו דברי ר' ישמעאל אינם מפורשים, אלא ניתנים להילמד על דרך הדייק, כפי שמבואר להלן (ריטב"א שבוטות י"ב, ב). ובתוס' (שם) כתבו לצד האחר, שאם יעמיד אותה כרבי, יש בכך חידוש, שאפילו לשיטת האומר שצריך ידיעה בתחילה — די בספק ידיעה (וראה בתוס' כאן).

חלב ונותר, אשתו נדה ואחותו, שבת ויום הכיפורים השמיע התנא מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע, בין בחלב ונותר — שאפשר שיוודע לו במה חטא, ובין באשתו נדה ואחותו — שאפשר שיתברר לה אף על פי שלא יתברר לו, וכן בעושה מלאכה בין השמשות — שלעולם לא יכול

מסורת הש"ס
 א. סנהדרין סב, ב. ילק"ש תורה תסט. וראה ירושלמי שבת פ"א ה"ו.
 ב. ביצה יג, ב. חגיגה יב, ב"ק כו, ב. סנהדרין סב, ב. זבחים מז, א. ילק"ש תורה תח. שם תסט.
 ג. שבת עב, ב. ע"א. פסחים לג, א. סנהדרין סב, ב. ילק"ש תורה תסט. שם תעו.
 ד. ילק"ש תורה תסט (בשינויים).
 ה. משנה שבת קח, א. כריתות יז, א. ירושלמי כלאים פ"ט ה"ו.
 ו. תוי"ב ויקרא ד, כג. ילק"ש תורה תסט.

גרסות

אי דחלבים ועריות חייב – בשבת פטור בכתי"מ: אי דחלבים ועריות חייב שכן נהנה אלא מתעסק בשבת דפטור וברוב כתי"י ובשי"מ, בדומה למבוא להלן בעמוד זה: אי דחלבינ ועריות חייב שכן נהנה אלא מתעסק בשבת דפטור דאמר רב נחמן אמר שמואל מתעסק בחלבינ ובעריות שכן נהנה מתעסק בשבת פטור וראה ברכת הזבח. דהא לא איכוון לחתיכה דאיסורא בשי"מ: דכי איכוון לחתיכה דתלוש איכוון. **רבי אליעזר פטור הא שמענא ליה דמחייב ברוב כתי"י ובשי"מ: לרבי אליעזר הא שמענא ליה דמחייב.**

מתעסק דמאי (של מה), באיזה מתעסק מדובר? אי [אם] במתעסק בחלבים ועריות, גם אם לא התכוון כלל לאכול חתיכה זו שאכל, או שלא נתכוון לבוא על אשה זו שבה עליה – הרי הוא חייב חטאת, שאמר רב נחמן אמר שמואל: המתעסק בחלבים ועריות – חייב, שכן נהנה! ואי [ואם] היה זה מתעסק

בשבת – ודאי פטור מאי טעמא [מה טעם הדבר]? מלאכת מחשבת אסרה תורה, שחושב ומתכוון למלאכה שהוא עושה! ואם כן, איזה מתעסק הוצרך ר' אליעזר ללמוד מ"אשר חטא בה"? ומשיבים: לרבא משכחת לה [מוצא אתה אותה] כגון שנתכוון לחתוך בשבת את הדבר התלוש וחתך בטעות את המחובר, שאף שעשה פעולה שהתכוון לעשותה, לא עשה בדיוק לפי כוונתו; לאב"י, שמחייב במקרה זה, משכחת לה [מוצא אתה אותה], כשנתכוון לעשות פעולה מותרת, כגון שנתכוון להגביה את התלוש ובתוך כך חתך את המחובר. דאיתמר [שנאמר] שנחלקו אמוראים בענין זה: מי שנתכוון להגביה את התלוש וחתך בתוך כך את המחובר – פטור, מאי טעמא [מה טעם הדבר]? דהא לא איכוון [שהרי לא התכוון] לשום [לשם] פעולת חתיכה. אבל אם נתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר – אב"י אמר: חייב, דהא איכוון לשום [שהרי לא התכוון] לחתיכה דאיסורא [של איסור], אלא התכוון לחתוך דבר שמוותר לו לחתוך. **א** שנינו במשנה, ר' יוסי אומר: לא נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע על העושה מלאכה בין השמשות שבין שבת ויום הכיפורים, שגם ר' אליעזר פוטר, שמא מקצת מלאכה עשה ביום זה ומקצתה ביום האחר כו'. תניא [שנויה ברייתא], אמר ר' יוסי: דקדקתם אחרי והשבתם לי תשובה ניצחת. ושואלים: מאי אמרי ליה דאמר להו [מה אמרו לו חכמים שאמרו להם] דקדקתם אחרי? הרי במשנה לא נאמר דבר! ומשיבים: הכי אמרו ליה [כך אמרו לו]: אם הגביה חפץ בין השמשות, והוציאו מרשות לרשות, מהו? שהרי פעולה זו אינה מתמשכת, שתוכל לומר שעשה מקצתה בשבת ומקצתה ביום הכיפורים. ואם כן ייתכן שנחלקו בעושה מלאכה בין השמשות! ועל כן אמר להו [להם]: דקדקתם אחרי, והשבתם לי תשובה ניצחת. ומקשים: ונימא להו [ושיאמרו להם]: אף במקרה זה יש לומר: מקצת הגביה היתה מהיום ומקצתה למחר! ומשיבים: הכי נמי קאמר להו [כך גם כן אמרו להם], זו באמת היתה כוונת דבריו: דקדקתם אחרי, עשה מקצת מלאכה בשבת ומקצתה ביום הכיפורים פטור לדעת הכל, יש לתמוה: וכי על גמר מלאכה, החלק שעשאו ביום השני לדעת ר' אליעזר פטור? הא שמענא ליה דמחייב [הרי שמענו אותו שהוא מחייב בזה], דתנן [ששינונו במשנה], ר' אליעזר אומר: האורג שלשה חוטין בתחלה, כלומר כשמתחיל את האריגה, וכן אם מוסיף ואורג אפילו חוט אחד על האריג הקיים – חייב, למרות שעשה מקצת מלאכה! אמר רב יוסף: ר' יוסי אליבא [לפי שיטתו] ר' אליעזר הכי מתני [כך הוא שונה] באותה משנה, ר' אליעזר אומר: האורג שלשה חוטין בתחלה, ושנים על האריג הקיים כבר – חייב, שאינו חייב אלא אם כן הוסיף שיעור שלם של מלאכת אריגה.

מתעסק בחלבים – כגון חלב ושומן לפניו, ונדע שזה חלב זה שומן. ומתכוון לאכול שומן, והצט למקום אחר, והלכה ידו אל החלב ואכלו. אי נמי: חלב וחלב לפניו, וסבור שהוא שומן ומתכוין לאכול חתיכה זו ואכל את זו. ולא דמי לשוגג, דשוגג היינו שנתכוון לחתיכה זו עלמה, אבל סבור שהוא שומן. מתעסק בעריות – כגון נתכוון לבוא על אשה נדה וסבור טהורה היא, אחרת ואשתו לפניו ושמיטה אשתו ולא ידע, ונדה אחרת נמקומה. ולא דמי לשוגג, דשוגג כגון שנתכוון לזו עלמה, וסבור שהיא אשתו. אלא מתעסק בשבת – להכי אלא קרא למיפטריה. מתעסק בשבת מפרש לקמיה. מלאכת מחשבת – שחשז ונתכוון למלאכה זו עלמה. משכחת לה – מתעסק בשבת, כגון שנתכוון כו'. להגביה – פטור לדברי הכל, דהאי מתעסק הו, דלא נתכוון לשום חתיכה. דקדקתם אחרי – כלומר, נלחמני וקפחמני. הגביה חפץ בין השמשות – שנין שבת ליום הכיפורים כדי להולילו. דהגביה חייב מיד, שיש הגביה שהיא הולאה, כגון שהיא סמוך לרשות הכניס והוא עומד ברשות הכניס, מהו? הכי מליט למימר הסם מקצתה היום ומקצתה למחר? דקדקתם אחרי – ומשנתם לנחמני ולא הועלתם כלום, דאיכא למימר נמי מקצת הגביה היום ומקצת הגביה למחר. ולרבי יוסי – נמי נמי דמקצתה היום ומקצתה למחר (הוא) – גמר מלאכה הוא, אמאי קאמר לדברי הכל פטור? והא שמעינן ליה רבי אליעזר דמחייבו ושנים על האריג – כל הסייעור הוא זה. ונתחלה היינו טעמא דנעי שלשה – משום דסמרי, דשנים אינן מתקיימין, אבל הכא, איכא למימר תלוי היום ותלוי למחר.

תוספות

לשון התוספות דאיתמר נתכוון להגביה תלוש וחתך המחובר – לפי מה שפירשונו צריך לומר: ועלה בידו מחובר אותו עצמו שמתכוון לו. דאי חתך מחובר אחר – אמאי נקט נתכוון לתלוש? אפילו נתכוון למחובר פטור, כמו התיא דשתי נרות ונתכוון לכבות את זו. ורבינו שלמה יצחקי לא פירש כך.

דהא לא איכוון לחתיכה דאיסורא – ואם תאמר: שוגג נמי דכל התורה כולה לא מתכוון לאיסור! ויש לומר: בכל התורה כולה כשאמר מותר, הוא בשוגג בדבר שהוא ידוע לנו שהוא איסור. אבל הכא מתכוון לדבר שהוא היתר לכולי עלמא, אם היה כפי מה שהוא סבור, ולכן פטור משום דהוי מתעסק.

ב בענין העושה אחת משתי עבירות ואינו יודע איזו מהן עשה, שר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר, שנינו, אמר ר' יהודה: פוטרו היה ר' יהושע אף מאשם תלוי. ובענין זה תניא [שנויה ברייתא], אמר ר' יהודה: פוטרו היה ר' יהושע אף מאשם תלוי, שנאמר בו:

קיינים
 מתעסק בחלבים ועריות מדברי הרמב"ם משמע כי המתעסק הוא זה שאינו מתכוון לפעולה שהוא עושה. אבל רש"י הסביר (וכך הפירוש בפנים) שהמתעסק הוא אף המתכוון למעשה שהוא עושה, אלא שכונתו היתה לגוף אחר, וכגון שיש לפניו חלב ושומן והוא יודע זאת, אלא שהביט למקום אחר והלכה ידו ונטלה את החלב ואכלו. ולגבי עריות – כגון אחרת ואשתו לפניו ושמיטה אשתו ובאה אחרת במקומה (בשי"מ התקשו בדוגמה האחרת שהביא רש"י, במי בא על אשתו בנדתה, כסבור שהיא טהורה, שהרי נתכוון לבוא על אשה זו שבה עליה). ואילו השוגג הוא זה המתכוון לחתיכה המסויימת שהוא עושה בה את המעשה, אלא שסבור שהוא מותר. אמנם לשיטת בעלי התוס', גם המתכוון לעשות מעשה באותו דבר עצמו, אם היה סבור שהוא דבר מותר, כגון שהיה סבור שהוא שומן – הרי זה בכלל מתעסק, ושוגג הוא זה הטועה ברין, שאינו יודע שיש איסור בדבר.

המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה טעם הדבר, מפני שכל הנעשה בלא כוונתו הרי זה כאילו נעשה מעצמו, ואינו נחשב כמעשה האדם. אבל בחלבים ועריות לא רק המעשה אסור, אלא ההנאה מן הדבר האסור (אתון דאורייתא כלל כד, קובץ שיעורים ח"ב כג). ויש שהסביר שגם המתעסק נחשב כעושה מעשה, ואולם אין אדם מתחייב על מעשהו אלא אם כן יש בו השתתפות כל שהיא של הצד הנפשי שבאדם, או בכוונה או בהנאה (קהלות יעקב שבת סי' כג). ודברים אלו נוגעים לדיון אחר בענין זה, שיש מי שסבור שחלבים ועריות הם דוגמה ללבד, וכל המתעסק ונהנה חייב, למרות שלא התכוון (ש"ת רע"א סי' ח). אבל אחרים כתבו כי דווקא באיסורי אכילה וביאה המתעסק חייב, מפני שרק הם נחשבים להנאה שיש בה ממש (מאירי סנהדרין סב, ב. אמרי בינה א"ח סי' ז ועוד).

מלאכת מחשבת אסרה תורה שנאמר במלאכת המשכן "לעשות בכל מלאכת מחשבת" (שמות לז, לג), כלומר מלאכה שיש בה מחשבה, ודיני מלאכות שבת נלמדו ממלאכות המשכן (רש"י ביצה יג, ב). **לרבא משכחת לה וכו'** לכאורה, תמוה הדבר, שהרי דברים אלו נלמדים מ"מלאכת מחשבת"! ועוד, ש"מ"מלאכת מחשבת" למד שמואל שגם המתכוון לעשות איסור דבר אחר ועשה איסור דבר אחר פטור, וכל שכן מי שלא נתכוון כלל לאיסור! ואכן רש"י הסביר (בסוף העמוד הקודם) כי מה שנאמר כאן "מלאכת מחשבת אסרה תורה" הובא כחלק מדברי רב נחמן בשם שמואל (והוא מתאים לגרסת רוב כתי"י בענין זה), אבל ר' אליעזר אינו למד מנאן, ולכן הוצרך ל"אשר חטא בה" לענין מתעסק, ואת דבריו מפרש רבא. ומכאן עולה שרבא חולק על שמואל, הסבור כי כל מתעסק פטור, והוא סבור כי כל שנתכוון לאיסור – חייב (ראה רש"י להלן ד"ה אפילו

א "רבי יוסי אומר: לא נחלקו" כו'. תניא, אמר להן רבי יוסי: דקדקתם אחרי. מאי אמרי ליה, דאמר להו: "דקדקתם אחרי"? – הכי אמרו ליה: הגביה בין השמשות, מהו? אמר להו: דקדקתם אחרי. ונימא להו: מקצת הגביה היתה מהיום ומקצתה למחר! – הכי נמי קאמר להו: דקדקתם אחרי ולא העלייתם בידכם פלוס. ולרבי יוסי, גמר מלאכה לרבי אליעזר פטור? הא שמענא ליה דמחייב! דתנן, ר' אליעזר אומר: האורג שלשה חוטין בתחלה, ואחד על האריג – חייב! אמר רב יוסף: רבי יוסי אליבא דרבי אליעזר הכי מתני, רבי אליעזר אומר: האורג שלשה חוטין בתחלה, ושנים על האריג – חייב.

ב "אמר רבי יהודה: פוטרו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי". תניא, אמר רבי יהודה: פוטרו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי, שנאמר:

שמואל (רמב"ם ספר קרבנות הלכות שגגות פ"ב ה"ז).

אורה ההלכה
 המתעסק בחלבים ועריות המתעסק בלא כוונה בעריות או במאכלות אסורות – חייב חטאת, כיצד? היה מתעסק עם אישה ערוה עליו ובא עליה בלא כוונה לבעילה, וכן אם דימה שמה שבפיו רוק הוא ובלעו בלא כוונה לשם אכילה – הרי זה חייב חטאת. כרב נחמן בשם שמואל: (רמב"ם ספר קרבנות הלכות שגגות פ"ב ה"ז).

שנתכוון לחתוך את התלוש מי שנתכוון להגביה או לחתוך את התלוש בשבת, וחתך את המחובר – פטור, הואיל ולא עשה מחשבתו, שזה כמתעסק הוא, ולא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת. כרבא. (רמב"ם שם ושם פ"ז ה"א).

האורג שלשה חוטין האורג שני חוטים ברוחב שתי אצבעות – חייב, בין שארגם בתחילה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג והוסיף עליו שני חוטים. בחכמים החולקים על רבי אליעזר במסכת שבת (ק"ה, א). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"ט ה"ח).

שמואל (רמב"ם ספר קרבנות הלכות שגגות פ"ב ה"ז).

שנתכוון לחתוך את התלוש מי שנתכוון להגביה או לחתוך את התלוש בשבת, וחתך את המחובר – פטור, הואיל ולא עשה מחשבתו, שזה כמתעסק הוא, ולא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת. כרבא. (רמב"ם שם ושם פ"ז ה"א).

האורג שלשה חוטין האורג שני חוטים ברוחב שתי אצבעות – חייב, בין שארגם בתחילה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג והוסיף עליו שני חוטים. בחכמים החולקים על רבי אליעזר במסכת שבת (ק"ה, א). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"ט ה"ח).

האורג שלשה חוטין האורג שני חוטים ברוחב שתי אצבעות – חייב, בין שארגם בתחילה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג והוסיף עליו שני חוטים. בחכמים החולקים על רבי אליעזר במסכת שבת (ק"ה, א). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"ט ה"ח).

האורג שלשה חוטין האורג שני חוטים ברוחב שתי אצבעות – חייב, בין שארגם בתחילה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג והוסיף עליו שני חוטים. בחכמים החולקים על רבי אליעזר במסכת שבת (ק"ה, א). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"ט ה"ח).

האורג שלשה חוטין האורג שני חוטים ברוחב שתי אצבעות – חייב, בין שארגם בתחילה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג והוסיף עליו שני חוטים. בחכמים החולקים על רבי אליעזר במסכת שבת (ק"ה, א). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"ט ה"ח).

האורג שלשה חוטין האורג שני חוטים ברוחב שתי אצבעות – חייב, בין שארגם בתחילה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג והוסיף עליו שני חוטים. בחכמים החולקים על רבי אליעזר במסכת שבת (ק"ה, א). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"ט ה"ח).

האורג שלשה חוטין האורג שני חוטים ברוחב שתי אצבעות – חייב, בין שארגם בתחילה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג והוסיף עליו שני חוטים. בחכמים החולקים על רבי אליעזר במסכת שבת (ק"ה, א). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"ט ה"ח).

האורג שלשה חוטין האורג שני חוטים ברוחב שתי אצבעות – חייב, בין שארגם בתחילה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג והוסיף עליו שני חוטים. בחכמים החולקים על רבי אליעזר במסכת שבת (ק"ה, א). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"ט ה"ח).

האורג שלשה חוטין האורג שני חוטים ברוחב שתי אצבעות – חייב, בין שארגם בתחילה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג והוסיף עליו שני חוטים. בחכמים החולקים על רבי אליעזר במסכת שבת (ק"ה, א). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"ט ה"ח).

האורג שלשה חוטין האורג שני חוטים ברוחב שתי אצבעות – חייב, בין שארגם בתחילה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג והוסיף עליו שני חוטים. בחכמים החולקים על רבי אליעזר במסכת שבת (ק"ה, א). (רמב"ם ספר זמנים הלכות שבת פ"ט ה"ח).

כי תחטא ולא ידע ואשם — גבי אשם
 אכל ספק לא אכל אשם דרבי שמעון? חטא
 ונותר לפניו. ואל ידע איו מנן אכל. או ספק
 לפניו. תינקות היינו מתעסק — שנתכוון
 שהיה מתכוון לזה עלמנו, אכל סבור שגולד
 בשבת. בדבר דלא מצוה — כגון נתכוין
 לתאנה זו ולקט את זו. מקלקל בחבורה
 חייב — דהכי אמרינן צנצא קמא צפרק
 "המניח את הכד" (לד): כל המקלקלין
 פטורין, חוץ מחובל ומנעיר. אבל בחד
 מינא אפילו רבי יהושע מחייב — ואת
 אמרת מתעסק בשבת פטור, דמשמע בסתם,
 ואפילו צנצא מינא! אפילו רבי יהושע
 מחייב — דלאו מתעסק הוא, שהרי
 ללקיטת תאנים נתכוין וליקט תאנים אף על
 גב דלדידי ורצא לא פטרי נמתעסק אלא
 צמתכוין להיתר, כגון לתמוך את התלוש. אכל
 שמואל — אפילו נמתעסק צאיסור פטור,
 מדנקט תלמודא למילתיה מלאכת מחשבת
 אסרה תורה — משמע שיתכוין צו. ותא
 בתראי — תריץ כוותי, דמתעסק פטור,
 והכא לאו מתעסק הוא, דאותה שנתכוין
 אותה ליקט. ומאי טעמא פטור רבי יהושע
 — כגון שאזד מלקט מלכו, מחשבה ראשונה
 של לקיטה אצדע מלכו ושכחה. כגון שנתכוין
 ללקוט ענבים ושכח, וכסבור תאנים בעינא,
 והלכה ידו על הענבים וליקטן צלא מתכוון
 — הרי נעשית נקשמו, שלענבים היה לרין,
 [אכל לא נעשית מחשבתו], שנשעת לקיטה
 חשב על התאנים, ועכשיו נמצא שלא נעשית
 מחשבתו, ואנן תרוייהו צעין: נקשמו
 ומחשבתו.

תוספות

אבל בחד מינא אפילו רבי יהושע מחייב
 — לכך פריך לשמואל ולא פריך
 לאביי ורבא דלעיל. משום דלשמואל איירי
 בהכי במתכוין לאיסור, ומיפטר מטעם
 מלאכת מחשבת. אבל לאביי ורבא לא
 פריך, משום דאינהו לא מיירו בהכי, אלא
 מיירו שנתכוון להיתר, דפטור מטעם "בה"
 — פרט למתעסק. דהכי סוגיא דלעיל.
הכא במאי עסקינן שאבד מלקט מלכו
 כגון שנתכוון כו' — ובהא פליגי רבי
 אליעזר ורבי יהושע, כדמפרש תלמודא.
 וניחא עתה דלא פריך: הא בחד מינא
 חייב. דדכותיה בחד מינא קמיירי, כגון
 שנתכוון ללקט תאנים הללו, ושכח וכסבור
 תאנים אחרים בעינא שהם מצד אחר,
 והלכה ידו על התאנים הראשונים, ומשום
 הכי חייב כיון דמעיקרא לתאנים הללו
 נתכוון. דהא דפטור מטעם מלאכת מחשבת
 בנתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר
 אחר, מיירי שלא אבד מלקט מלכו, שלא
 נתכוון מעולם [אלא] לאותו מחובר
 הראשון.

"נפש כי תחטא... ולא ידע" (ויקרא ה, יז) —
 דווקא מי שלא ידע אם חטא
 מביא אשם תלוי, פרט לזה שידע שחטא אלא שאינו יודע במה חטא — שפטור.
 אמר לו ר' שמעון: להיפך, דווקא מי שחטא ולא ידע במה חטא — זהו שמביא
 אשם תלוי, שנאמר שם: "נפש כי תחטא ועשה... ולא ידע", והרי זה לא ידע
 במה עשה. אבל מי שאכל חתיכה, ספק
 אכל חלב ספק לא אכל, שלא ידע אם
 חטא — צא ושאל עליו אם מביא
 אשם תלוי אם לאו [לא]. ושואלים: מאי
 הוי עלה [מה היה עליה], כיצד נפתרה
 לדעת ר' שמעון שאלה זו? ומציעים, תא
 שמע [בוא ושמע] ממה ששינוי בכרייתא:
 חטא ולא ידע במה חטא, או ספק
 חטא ספק לא חטא — מביא אשם
 תלוי. מאן שמענא ליה דאמר [מי
 שמענו אותו שאומר]: חטא ואין ידוע
 במאי [במה] חטא מביא אשם תלוי? ר'
 שמעון הוא, כפי ששינוי בכרייתא, וקא
 תני [והוא שונה]: ספק חטא ספק לא
 חטא — מביא אשם תלוי, שמע מינה
 [למד מכאן] כי סבירא ליה [סבור הוא]
 לר' שמעון: ספק חטא ספק לא חטא
 — מביא אשם תלוי.

ג "רבי שמעון שזורי ורבי שמעון אומר: לא נחלקו
 כו', אם פן, מה תלמוד לומר "אשר חטא בה"? פרט
 למתעסק". אומר רב נחמן אמר שמואל: מתעסק
 בחלבים וצריכות — חייב, שפן נהנה; מתעסק
 בשבת — פטור, מלאכת מחשבת אסרה תורה. אמר ליה רבא לרב נחמן:
 וקא תינקות, דכי מתעסק דמי, ותנן: "מי שהיו לו שני
 תינקות, אחד למול בשבת ואחד למול אחר השבת,
 ושכח ומל את של אחר השבת בשבת — רבי אליעזר
 מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר; עד כאן לא פטר רבי
 יהושע אלא משום דקסבר: טעיה בדבר מצוה ולא עשה
 מצוה — פטור, אבל מתעסק בדבר דלאו מצוה, אפילו
 רבי יהושע מחייב! אמר לו: הנה לתינקות, הואיל
 'ומקלקל בחבורה חייב — מתעסק בחבורה חייב.
 איתבייה רב יהודה לשמואל, רבי יהודה אומר: אפילו
 מתכוין ללקט תאנים וליקט ענבים, ענבים וליקט תאנים,
 שחורות וליקט לבנות, לבנות וליקט שחורות — רבי
 אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר; וקא הקא
 מתעסק הוא, ורבי יהושע נמי לא קא פטר אלא מן מינא
 למינא, אבל בחד מינא — אפילו רבי יהושע מחייב!
 אמר ליה: "שינא, שבוק מתניתין ותא בתראי, הקא
 במאי עסקינן — כגון שאבד מלקט מלכו; נתכוון ללקט
 ענבים, ושכח וסבור: תאנים בעינא, והלכה ידו על
 הענבים, דרבי אליעזר סבר: הרי נעשיתה פוונתו, ורבי
 יהושע סבר: הרי לא נעשיתה פוונתו ומחשבתו.

לכן גם מתעסק בחבורה, שלא נתכוון לעשות חבורה בתינוק זה אלא באחר — צריך להיות חייב (אלא שהוא פטור משום שטעה בדבר מצוה). איתבייה
 [הקשה לו] רב יהודה לשמואל, שאמר כי מתעסק בשבת פטור, ממה ששינוי במשנתנו, ר' יהודה אומר: אפילו מתכוין ללקט תאנים וליקט ענבים,
 וליקט תאנים, או התכוון ללקוט שחורות וליקט לבנות, לבנות וליקט שחורות — ר' אליעזר מחייב חטאת, ור' יהושע פוטר. ויש לשאול: והא הכא
 [והרי כאן] מתעסק הוא, שלא עשה מה שהתכוון אליו, ור' יהושע נמי לא קא פטר [גם כן אינו פוטר] אלא כשטעה מן מינא למינא [בין מין למין]. בין
 תאנים לענבים, או בין תאנים שחורות ללבנות, אבל בחד מינא [במין אחד], כגון שנתכוון ללקט תאנה לבנה זו וליקט תאנה לבנה אחרת — אפילו לדעת ר'
 יהושע מחייב [מתחייב חטאת]! אמר ליה [לר' יהודה]: שינא [גדול השינויים]. שבוק מתניתין ותא בתראי [נעזבו את המשנה ובוא אחרין]. כלומר,
 אין להבין משנה זו כפשוטה, אלא הכא במאי עסקינן [כאן במה אנו עוסקים]? כגון שאבד מלקט מלכו, כלומר, ששכח מה שרצה ללקט, ואחר כך הזדמן לו
 שליטת שלא ככוונה את שהתכוון אליו בתחילה, וכגון שנתכוון ללקוט ענבים, ושכח וסבור תאנים בעינא [רוצה אני], והלכה ידו על הענבים ואותם ליקט,
 שר' אליעזר סבור [סבור]: הרי נעשיתה כוונתו, שהרי מתחילה נתכוון ללקוט ענבים ולכן חייב, ור' יהושע סבר [סבור]: הרי לא נעשיתה כוונתו ומחשבתו
 כלומר, אף על פי שנתכוון ללקוט ענבים, ונעשיתה כוונתו, מכל מקום באותה שעה לא חשב ללקוט תאנים, ואינו חייב חטאת אלא אם עשה דבר שהתכוון אליו
 וגם עכשיו הוא חושב עליו. אבל המתעסק, שעשה דבר שלא התכוון אליו מתחילה, וכגון שהתכוון ללקט תאנה אחת וליקט תאנה אחרת — פטור, לדעת הכל.

עיונים

הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק בחבורה חייב וטעם הדבר, מפני שלא נאסרה בשבת
 מלאכה אלא אם יש בה תיקון, כמו במשכן, אבל העושה אחת ממלאכות שבת והוא מקלקל
 (כגון קורע שלא לצורך תיקון הבגד) פטור, משום "מלאכת מחשבת", שאינו מתכוון למלאכה
 האסורה בשבת (חגיגה יא). והואיל ודינו של החובל שונה בענין זה, שלמרות שהוא מקלקל
 הריהו חייב, נמצא שאינו צריך את התנאי של "מלאכת מחשבת" כדי להתחייב, ולכן גם אם
 הוא מתעסק — חייב (רא"ש). ומכל מקום, דברים אלו הם דווקא לשיטת ר' שמעון, הסבור
 שמקלקל בחבורה חייב (הוא למד דין זה ממילה, שצויה הכתוב לעשותה אפילו בשבת, ומכאן
 שבסתם אסור הדבר). אבל ר' יהודה סבור כי המילה, למרות שיש בה חבלה, מחשבת תיקון ולא
 קלקול (שבת קו, א).

אורה ההלכה

ושכח ומל כל העושה מצוה ותוך כדי עשייתה עשה עבודה שחייבים עליה כרת בשגגה —

- מסורת הש"ס
- ז. תוספתא כריתות פ"ב יג.
- ח. משנה שבת קלו, א.
- פסחים עב, א.
- ט. ראה יבמות לד, א.
- י. ירושלמי פסחים פ"ו ה"ה.
- י. פסחים עג, א. כתובות
- הב. כתובות ו, א. סנהדרין
- פד, ב. ילק"ש תורה שכת.
- יא. (הכינוי) ברכות לו, א.
- שבת ז, א. נה, א. קנב, א.
- עירובין כח, ב. נד, א. ר"ה
- כד, ב. חגיגה טו, ב. כתובות
- יב, ג. נג, א. גיטין עח, ב. פט, ב.
- קדושין לב, א. לג, ב. ב"ק
- יד, א. טו, ב. לו, ב. ב"ב קלג, ב.
- סנהדרין פב, ע"ז מג, ב. נדה
- יג, א. יז, א. כה, ב.

גרסות

פרט לזה שידע שחטא יש
 בכתי"י: פרט לזה שידע
 במה חטא.
 וזה לא ידע במה עשה
 בכתי"י: והלא לא ידע
 במה עשה.
 ואין ידוע במאי חטא בחלק
 מכת"י: ואינו ידוע במה
 חטא.
 מתעסק בחבורה חייב
 בכתי"י: אפילו מתעסק
 בחבורה חייב.
 שבוק מתניתין בחלק
 מכת"י: שבוק מתניתין.
 מלקט מלכו נתכוון
 בכתי"י: מלקט מלכו
 ונתכוון ובשי"מ ראה ברשי"י
 ובתוס'י: מלקט מלכו כגון
 נתכוין.
 ושכח וסבור תאנים בעינא
 בכתי"י: ולקט תאנים
 ושכח כסבור תאנים בעי
 נעשיתה כוונתו... לא
 נעשיתה כוונתו ומחשבתו
 בכתי"י: ועוד: נעשיתה
 בקשטו... לא נעשיתה
 ומחשבתו י"ש
 בכתי"י: נעשיתה כוונתו...
 לא נעשיתה כוונתו בקשטו
 ומחשבתו.

לשוך

שינא
 כינוי זה של רב יהודה,
 הנזכר במקומות רבים,
 התפרש על ידי כמה מפרשים
 במשמעות שנון, חריף. אולם
 הנאונים כתבו כי אין ספק
 בידם, וכן היה שימוש הלשוך
 אף בימינו, שלאדם בעל
 שיניים גדולות היו קוראים
 שינא — בעל השיניים.

